

अभ्यासः

मौखिकः

प्रश्न 1. कोष्ठगत शब्दों को सही रूपों में बदलकर रिक्त स्थानों की पूर्ति करें -

जैसे—अहं विद्यालयं गच्छामि । (विद्यालय)

(क) सः ..... खादति । (ओदन)

(ख) इदानीं ..... वर्तते । (संध्याकालः)

(ग) युवाम् कुत्र .....। (गम् = गच्छ)

(घ) तदा नवीना क्रीडा .....। (भू = भव)

(ङ) त्वं संध्याकाले प्रतिदिनं .....। (पठ्)

उत्तर—(क) सः ओदनं खादति। (ओदन)

(ख) इदानीं संध्याकालः वर्तते। (संध्याकाल)

(ग) युवाम् कुत्र गच्छथः। (गम् = गच्छ)

(घ) तदा नवीना क्रीडा भवति। (भू = भव)

(ङ) त्वं संध्याकाले प्रतिदिनं पठसि। (पठ्)

प्रश्न 2. निम्नलिखित शब्दों से एक-एक वाक्य बनायें—

इदानीम्, खेलक्षेत्रम्, बालकाः, कन्दुकम्, विशालः।

उत्तर—इदानीम् - इदानीं सन्ध्याकालः वर्तते।

खेलक्षेत्रम् - खेल क्षेत्रम् सुन्दरम् अस्ति।

बालकाः - बालकाः तत्र खेलन्ति।

कन्दुकम् - कन्दुकं त्वं आनय।

विशालः - विशालः वृक्षः अस्ति।

प्रश्न 3. निम्नांकित रिक्तियों को भरकर वाक्य-निर्माण

करें -

जैसे—

बालकः	पुस्तकं	पठति
(क) अश्वः	घासम्	.....।
(ख) अजा	फलम्	.....।
(ग) गजः	भारम्	.....।
(घ)	फलम्	.....।
(ङ)	शनैः शनैः	.....।

उत्तर—

(क) अश्वः	घासम्	चरति।
(ख) अजा	फलम्	खादति।
(ग) गजः	भारम्	वहति।
(घ) बालकः	फलम्	क्रीणति।
(ङ) विडालः	शनैः शनैः	धावति।

लिखितः

प्रश्न 4. उदाहरण के अनुसार रिक्त स्थान भरें—

पुरुष	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
प्रथम पुरुष	क्रीडति	क्रीडतः	क्रीडन्ति
मध्यम पुरुष	क्रीडसि	.....	क्रीडथ
उत्तम पुरुष	.....	क्रीडावः	.....

उत्तर—

पुरुष	एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
प्रथम पुरुष	क्रीडति	क्रीडतः	क्रीडन्ति
मध्यम पुरुष	क्रीडसि	क्रीडथः	क्रीडथ
उत्तम पुरुष	क्रीडामि	क्रीडावः	क्रीडामः।

प्रश्न 5. निम्नलिखित शब्दों को सुमेलित करें—

(i) खेलक्षेत्रम्	(क) मिलति
(ii) शीला	(ख) कोलाहलः
(iii) महान्	(ग) विस्तृतम्
(iv) नवीना	(घ) संध्याकालः
(v) इदानीम्	(ङ) क्रीडा

- उत्तर—
(i) खेल क्षेत्रम्	(ग) विस्तृतम्
(ii) शीला	(क) मिलति
(iii) महान्	(ख) कोलाहलः
(iv) नवीना	(ङ) क्रीडा
(v) इदानीम्	(घ) संध्याकालः

प्रश्न 6. निम्नलिखित वाक्यों का संस्कृत में अनुवाद

करें—

(क) इस समय सबेरा (प्रातःकाल) है। (ख) चलो, घर चलें। (ग) यहाँ कई (अनेक) लड़के और लड़कियाँ खेलते हैं। (घ) यह मैदान विशाल (बड़ा) है। (ङ) यहाँ अनेक खेल होते हैं।

उत्तर—(क) इदानीं प्रातःकालः अस्ति। (ख) चल, गृहं गच्छाव (चलाव)। (ग) अत्र अनेकाः बालकाः बालिकाश्च खेलन्ति। (घ) इदं क्षेत्रम् विशालं अस्ति। (ङ) अत्र नाना क्रीडाः भवन्ति।

प्रश्न 7. निम्नलिखित शब्दों का शुद्ध रूप लिखें—

(क) खेलक्षेत्रः	(ख) व्यामस्य
(ग) भर्मणाय	(घ) कन्दुकम्
(ङ) क्रीडा।	

- उत्तर—(क) खेलक्षेत्रम् (ख) व्यायामस्य
(ग) भ्रमणाय (घ) कन्दुकम्
(ङ) क्रीडा।

प्रश्न 8. उत्तराणि लिखत—

- (क) खेलक्षेत्रं किमर्थं भवति ?
(ख) आवां कुत्र गच्छावः ?
(ग) सर्वे कुत्र प्रविशन्ति ?
(घ) कदा महान् कोलाहलो भवति ?
(ङ) वयं संध्याकाले कुत्र गच्छामः ?

उत्तर—(क) खेलक्षेत्रं मनोरंजनार्थं व्यायामार्थं च भवति।

(ख) आवां क्रीडाक्षेत्रं गच्छावः।

(ग) सर्वे खेल क्षेत्रे प्रविशन्ति।

(घ) यदा कन्दुकं लक्ष्यं प्रविशति तदा महान् कोलाहलो भवति।

(ङ) वयं संध्याकाले खेलक्षेत्रं गच्छामः।